ऋ. भार्गवः प्रयोगः, अग्निर्बार्हस्पत्यः, पावको वा, सहसः पुत्रौ गृहपति - यविष्ठौ तयोर्वान्यतरः।

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥ ८.१०२.०१

अग्ने- पावक सत्क्रतो। त्वम्। देव- द्योतनशील। बृहत्- महत्। वयः- अन्नम्। दाशुषे- दात्रे। दधासि- यच्छसि। कविः- क्रान्तदर्शी। गृहपतिः- कुटुम्बपालकः। युवा- तरुणः ॥१॥

स न ईळानया सह देवाँ अग्ने दुवस्युवा। चिकिद्विभानवा वह॥ ८.१०२.०२

विभानो- प्रकाशयुक्त। अग्ने। सः- असौ त्वम्। नः- अस्माकम्। दुवस्यवा- सेवया। ईळानया- स्तुत्या। चिकित्- ज्ञाता सन्। सह। देवान्। आ हव- प्रापय ॥२॥

त्वया ह स्विद्युजा वयं चोदिष्ठेन यविष्ठ्य। अभि ष्मो वाजसातये॥ ८.१०२.०३

यविष्ठ्य- युवतम। वयम्। चोदिष्ठेन- प्रेरकेण। त्वया। युजा- योगेन। वाजसातये- सद्गतिलब्धये। अभि स्मः- अन्तरायानभिभवेम ॥३॥

और्वभृगुवच्छुचिमप्नवानवदा हुवे। अग्निं समुद्रवाससम्॥ ८.१०२.०४

शुचिम्- शुद्धम्। समुद्रवाससम्- अर्णवनिकेतं वैद्युताग्निम्। अथवा हृदयार्णवनिकेतम्। और्वभृगुवत्-विस्तृतदीप्तियुक्तर्षिवत्। अप्नवानवत्- शुभगतिसिद्धर्षिवत्। अप्नसा शुभकर्मणा वानं सद्गतिर्यस्य स इति वाचस्पत्यम्। आहुवे- आह्वये ॥४॥

हुवे वातस्वनं कविं पर्जन्यक्रन्द्यं सहः। अग्निं समुद्रवाससम्॥ ८.१०२.०५

वातस्वनम्- वायुशब्दम्। कविम्- क्रान्तदर्शिनम्। पर्जन्यक्रन्द्यम्- पर्जन्यगर्जनम्। सहः- शक्तिमन्तम्। समुद्रवाससमग्निं हुवे ॥५॥

आ सवं सवितुर्यथा भगस्येव भुजिं हुवे। अग्निं समुद्रवाससम्॥ ८.१०२.०६

सवितुः- प्रेरकस्य सूर्यस्य । सवम्- अनुज्ञाम् । यथा- इव । भगस्य- सौभाग्याधिदैवतस्य । भुजिम्- भोगम् । इव । स्थितं समुद्रवाससमग्निं हुवे ॥६ ॥

अग्निं वो वृधन्तमध्वराणां पुरूतमम्। अच्छा नप्त्रे सहस्वते॥ ८.१०२.०७

अध्वराणाम्- ध्वरविरोधकर्मणां सर्वभूतहितकर्मणाम् । नप्त्रे- सन्ततिभूतम् । सहस्वते- सहनशीलम् । विभक्तिव्यत्ययः । वृधन्तम्- वर्धमानम् । पुरूतमम्- अतिशयेन प्रभूतम् । अग्निम् । वः- यूयम् । अच्छ- अभिगच्छत ॥७ ॥

अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपेव तक्ष्या। अस्य क्रत्वा यशस्वतः॥ ८.१०२.०८

अयम्- एषोग्निः । तक्ष्या- तनूकर्तव्यानि । रूपा- रूपाणि । त्वष्टा- शिल्पी । इव । नः- अस्माकम् । यथा । आभुवत्- अभवत् । तथाभिगच्छेम । अस्य- एतस्य । क्रत्वा- प्रज्ञया । यशस्वतः- अन्नवन्तो भवेम ॥८ ॥

अयं विश्वा अभि श्रियोऽग्निर्देवेषु पत्यते। आ वाजैरुप नो गमत्॥ ८.१०२.०९

अयम्- एषः । विश्वाः- सर्वाः । श्रियः । देवेषु । अभिपत्यते- अभिगच्छति । वाजैः- ताभिः श्रीभिः । नः- अस्मान् । आ उप गमत्- आगच्छतु ॥९ ॥

विश्वेषामिह स्तुहि होतॄणां यशस्तमम्। अग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम्॥ ८.१०२.१०

विश्वेषाम्- सर्वेषाम् । होतॄणाम्- आह्वातॄणाम् । यशस्तमम्- अतिशयेन कीर्तिमन्तम् । यज्ञेषु । पूर्व्यं- पुरातनम् । इह- अत्र । स्तुहि- प्रशंस । स्तोत्रं कुरु ॥१० ॥

शीरं पावकशोचिषं ज्येष्ठो यो दमेष्वा। दीदाय दीर्घश्रुत्तमः॥ ८.१०२.११

यः । दमेषु- गृहेषु । ज्येष्ठः- प्रथमः । दीर्घश्रुत्तमः- अतिशयेन श्रुतिमान् । दीदाय- दीप्यते । तम् । पावकशोचिषम्- पवित्रदीप्तिम् । शीरम्- अनुशायिनमिति यास्कः । स्तुहि ॥११ ॥

तमर्वन्तं न सानसिं गृणीहि विप्र शुष्मिणम्। मित्रं न यातयज्जनम्॥ ८.१०२.१२

अर्वन्तम्- अश्वमिव स्थितम्। सानसिम्- सम्भजनशीलम्। शुष्मिणम्- बलिनम्। मित्रम्- सुहृदम्। न- इव। यातयज्जनम्- प्रेरितजनम्। विप्र- हे मेधाविन् तम्। गृणीहि- स्तुहि ॥१२॥

उप त्वा जामयो गिरो देदिशतीर्हविष्कृतः। वायोरनीके अस्थिरन्॥ ८.१०२.१३

हविष्कृतः- हव्यसमर्पकस्य। गिरः। जामयः- बन्धुभूताः। देदिशतीः- उपदिशन्त्यः। वायोः- प्राणस्य। अनीके- अन्तिके। त्वा- त्वाम्। उप अस्थिरन्- उपासते ॥१३॥

यस्य त्रिधात्ववृतं बर्हिस्तस्थावसंदिनम्। आपश्चिन्नि दधा पदम्॥ ८.१०२.१४

यस्योपासने। त्रिधातु- इळासरस्वतीमह्याख्यत्रिवाक्सम्बन्धि। बर्हिः- आसनं चित्तासनमिति भावः। अवृतम्- असंवृतम्। असन्दिनम्- अबद्धम्। विस्तृतमखण्डितं बन्धविनिर्मुक्तमिति भावः। तस्थौ। तस्मिन्नग्नौ। आपः - मूलशक्तिधाराः। पदम्। नि दधति ॥१४॥

पदं देवस्य मीळ्हुषोऽनाधृष्टाभिरूतिभिः। भद्रा सूर्य इवोपदृक्॥ ८.१०२.१५

मीळ्हुषः- सेक्तुः। देवस्य- अग्नेः। पदम्- स्थानम्। अनाधृष्टाभिः- अप्रधृष्याभिः। ऊतिभिः- रक्षाभी राजते। उपदृक्- तस्य दृष्टिः। सूर्य इव। भद्रा- कल्याणी ॥१५॥

अग्ने घृतस्य धीतिभिस्तेपानो देव शोचिषा। आ देवान्वक्षि यक्षि च॥ ८.१०२.१६

अग्ने। घृतस्य- दीप्तेः। धीतिभिः- धारणाभिः। तेपानः- तपन्। देव। शोचिषा- तेजसा। देवान्। आ वक्षि- आवह। यक्षि- पूजय। च ॥१६॥

तं त्वाजनन्त मातरः कविं देवासो अङ्गिरः। हव्यवाहममर्त्यम्॥ ८.१०२.१७

अङ्गिरः- अङ्गनशीलाः। मातरः- जनन्य आपो मूलशक्तिधाराः। तम्- तादृशम्। त्वा- त्वाम्। कविम्- क्रान्तदर्शिनम्। हव्यवाहम्- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यवाहकम्। अमर्त्यं- अमरम्। अजनन्त- अजनयन् ॥१७॥

प्रचेतसं त्वा कवेऽग्ने दूतं वरेण्यम्। हव्यवाहं नि षेदिरे॥ ८.१०२.१८

अग्ने। प्रचेतसम्- प्रकर्षचेतनम्। कवे- क्रान्तदर्शिन्। वरेण्यम्- श्रेष्ठम्। दूतम्। हव्यवाहम्- हव्यवाहकम्। त्वा- त्वाम्। नि षेदिरे- उपासते ॥१८॥

नहि मे अस्त्यघ्न्या न स्वधितिर्वनन्वति। अथैतादृग्भरामि ते॥ ८.१०२.१९

मे- मम। अघ्न्या- धेनुश्चिद्रश्मिः। नहि अस्ति- न भवति। वनन्वति- सम्भजनशीला। स्वधितिः- आत्मधारणा। नास्ति। अथ- अथापि। एतादृक्- यथाशक्ति ईदृशम्। ते- तुभ्यम्। भरामि- आहरामि। विनयातिशयेनैवमुच्यते ॥१९॥

यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारूणि दध्मसि। ता जुषस्व यविष्ठ्य॥ ८.१०२.२०

अग्ने। कानि कानि चित्- यानि कान्यपि। दारूणि- काष्ठानि। दध्मसि- धारयामः। ता- तानि। यविष्ठ्य- युवतम। जुषस्व- सेवस्व ॥२०॥

यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु ते घृतम्॥ ८.१०२.२१

यत् काष्ठम्। उपजिह्विका- कीटविशेषः। अत्ति- भक्षयति। वम्रः। अतिसर्पति- अतिगच्छति। सर्वम्। तत्। ते- तुभ्यम्। घृतमिव। अस्तु- भवतु ॥२१॥

अग्निमिन्धानो मनसा धियं सचेत मर्त्यः। अग्निमीधे विवस्वभिः॥ ८.१०२.२२

अग्निम्- सत्क्रतुम्। मनसा- चित्तेन। इन्धानः- उद्दीपयन्। मर्त्यः- मनुष्यः। धियम्। सचेत- भजेत। विवस्वभिः- परिचरद्भिः। अग्निम्। ईधे- उद्दीपयति ॥२२॥